

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

МИРГОРОДСЬКИЙ АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 1(091) (470+571)

КОНЦЕПТ ЛЮБОВІ У ФІЛОСОФІЇ РОСІЙСЬКОГО СРІБНОГО ВІКУ

Спеціальність 09.00.05 – історія філософії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії науки та культурології Центру гуманітарної освіти Національної академії наук України.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
Суходуб Тетяна Дмитрівна,
Центр гуманітарної освіти НАН України,
доцент кафедри філософії науки та культурології.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Алясв Геннадій Євгенович,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка,
завідувач кафедри філософії і соціально-
політичних дисциплін;

кандидат філософських наук
Михайлова Ірина Ігорівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
старший викладач кафедри філософії.

Захист відбудеться « » _____ 2014 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий « » _____ 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна епоха модернізації має за свій зворотній бік формування нового, глобального співтовариства, що торує собі шлях через усвідомлення кризового стану духовної культури, невизначених перспектив розвитку людства, коли продовження життя та й взагалі людське існування знаходиться під питанням через глобальні проблеми, а міжособистісні відносини характеризуються зростанням відчуття відчуженості від традиційних («вічних») цінностей, змісту духовно-практичних почуттів, виробленого в історії культури, актуальним стає переосмислення духовного поступу людства, передусім в аспекті становлення та розвитку любові як однієї із найбільш значимих цінностей духовного світу людини та відповідно – відтворення у філософському дискурсі теоретичних підходів до аналізу цього феномену.

Про практичну значимість опрацювання даної теми свідчить, зокрема, не тільки та гострота широких інтелектуальних дискусій, причому здебільше з крайніх позицій – ліберальної або консервативної – щодо девальвації родинних цінностей, усталених засад подружнього життя, перегляду, у тому числі і на законодавчому рівні, засад інституту браку тощо, але й численні громадські протестні виступи в європейських країнах щодо неприпустимості перегляду усталених в культурі ціннісних норм. Отже, актуальність теми визначається передусім особливостями сучасного стану культури. Незважаючи на те, що в її межах вибудовуються оригінальні тлумачення так званих «вічних» філософських проблем, тим не менш, не загубили свого значення й попередні напрацювання. Метафізика любові традиційно складала важливу сферу філософування, в якій передусім осмислювались та формувались передумови людськості людини, засади її ціннісно-сміслового універсуму, начала її особистісного буття.

Звернення до аналізу дискурсу любові, характерного для філософії епохи російського Срібного віку (перша третина ХХ ст.), визначається передусім порубіжним положенням культури цієї доби (між «модерном» та «постмодерном»), що визначило головну інтенцію даної традиції – пошук засад індивідуальної свободи через збереження універсальних цінностей, серед яких чільне місце належить і любові. З огляду на ці, важливі для людей найрізноманітніших культур, відчуття та зважаючи на змістовний аналіз як російської, так і української, а також західної мистецької та філософської традицій, до яких вдається автор, показуючи певні взаємовпливи між ними, дослідження слугуватиме підставою подолання кризових станів духовного життя людей, характерних і для України.

Запити на дослідження теми любові у сучасній вітчизняній філософії передусім реалізовувались в межах етики, соціальної філософії, філософської антропології, а ось предмет історико-філософського пізнання складали лише вчення окремих філософів. Отже, актуальність теми зумовлена також відсутністю цілісного дослідження стосовно ідейних витоків та духовно-

культурних засад формування концепту любові за доби російського Срібного віку.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Підходи до аналізу концепту любові у «срібновіковій» філософії передусім визначаються роботами, присвяченими в цілому духовно-культурним особливостям, напрямкам філософування, ідейним засадам та специфіці категоріального устрою мисленнєвої культури, що сформувалась в даній традиції, тому значне місце в дослідженні займає аналіз праць російських та українських науковців – Г.Аляєва, В.Ванчугова, П.Гайденко, Г.Гачева, А.Гулиги, Ю.Давидова, О.Єригіна, К.Ісупова, О.Лосєва, М.Масліна, Н.Мозгової, Н. Мотрошилової, М.Полторацького, О.Соболевської, Т.Суходуб, А.Тихолаза, М.Ткачук, Н.Філіпенко, С.Хоружого.

Різні аспекти розуміння любові в російській релігійно-ідеалістичній філософії доби Срібного віку, а також конкретні вчення філософів щодо любові в цій традиції досліджують О.Абрамов, О.Белікова, О.Богатова, І.Бриліна, О.Водолагін, Н.Джежер, Р.Жанбуршина, К.Ісупов, Г.Кізюн, О.Косарєв, О.Кочетовська, О.Луценко, А.Новіков, Р.Подольний, Т.Рябініна, В.Сабіров, Л.Столович, О.Страхов, Л.Тарасова, Ю.Чорний та ін. Більшість дослідників притримуються точки зору, яку найбільш виразно висловив В.Шестаков, за яким у розвитку теорії любові в російському Срібному віці можна виділити два головні напрямки, які не є цілком окремими, а такими, що постійно в своєму розвитку взаємодіяли та ідейно перегукувалися. Перший з них обґрунтував концепцію індивідуальної любові, яка моральносно відроджує людину на основі гармонізації душевного та тілесного станів. Це філософсько-платонічний напрямок, який пов'язаний із відродженням та переосмисленням ідей платонівського та християнського еросу, намаганням їх синтезу із сучасними теоріями. Цей напрямок філософії любові розвивали М.Бердяєв, Б.Вишеславцев, З.Гіппіус, Л.Карсавін, Д.Мережковський, В.Соловйов. Другий фактично відроджував середньовічне уявлення про любов у комплексі ідей християнської етики, що виражене передусім в понятті каритативної любові (агапе). Цей напрямок, що більше був орієнтований на богословські цінності, склали С.Булгаков, І.Льїн, М.Лосський, С.Троїцький, С.Франк, П.Флоренський. Спільним же у зазначених напрямках (і це відзначає більшість сучасних дослідників) є те, що передусім російські філософи визначали смисложиттєву функцію любові.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена Вченою радою Центру гуманітарної освіти НАН України (протокол № 2) від 19 квітня 2011 р., пов'язана із сучасними дослідженнями у історії філософії концепту любові, на рівні аналізу теоретичних підходів, створених в межах філософії російського Срібного віку, узгоджена із планами науково-дослідної роботи Центру гуманітарної освіти НАН України і виконана відповідно з темою «Взаємодія індивідуального і соціального в життєдіяльності людини та суспільства» (номер державної реєстрації – 0111U009810).

Мета дослідження полягає у виявленні концепту любові у російській філософії Срібного віку на основі теоретичного відтворення етапів історичного розвитку «філософії любові» у світовій культурі. Досягнення цієї мети обумовлює постановку і вирішення наступних **дослідницьких завдань**:

- розкрити зміст концепту любові у філософії російського Срібного віку;
- визначити специфіку становлення та розвитку «філософії любові» як спрямування філософських пошуків у добу російського Срібного віку;
- виявити та виділити спільне та специфічне у теоретичних підходах щодо феномену любові мислителів досліджуваної доби;
- дослідити змістовні навантаження категорій «всеєдність», «Боголюдство», «Софія» та їх значення для дискурсу любові;
- проаналізувати конкретні вчення про любов, розроблені російськими філософами, у контексті зв'язку з минулим та сучасним дискурсом любові;
- висвітлити актуальність основних інтенцій розгляду любові в добу Срібного віку для сучасної культури.

Об'єкт дослідження: російська філософія епохи Срібного віку та її внесок в дискурс любові.

Предмет дослідження: концепт любові у російській філософії кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. (доби Срібного віку).

Методи дослідження визначені специфікою поставленої проблеми. У дослідженні використовуються не тільки традиційні загальнонаукові методи, такі як синтез, аналіз, індукція, дедукція, узагальнення, абстрагування, конкретизація, але також і методи, на яких передусім базується історико-філософське пізнання: історико-генетичний метод дозволив провести аналіз генези та еволюції поглядів на проблему любові від античності до сучасності; компаративний метод застосовувався в процесі порівняння ціннісних настанов, що впливали із тлумачень любові в різні епохи та у конкретних вченнях, що надало можливість через співставлення їх, виявити особливості існуючих підходів. Для процедури тлумачення текстів використовувалися прийоми та засоби філософської герменевтики. В основу роботи покладено принципи об'єктивності, системності, цілісності, історизму, що дало змогу представити концепт любові у єдності головних для традиційного розуміння любові понять – «еросу», «філії», «агапе».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше на основі історико-філософського аналізу етапів розвитку «філософії любові» у світовій культурі цілісно представлено становлення та розвиток проблематики любові як концепту у філософії російського Срібного віку, виявлена та проаналізована її сутність. Конкретні результати дослідження конкретизуються у наступних наукових положеннях, що виносяться на захист. Зокрема:

Вперше: у генезі та аналізі основних теоретичних підходів, характерних для розвитку «філософії любові», доведено, що концепт любові у філософії

російського Срібного віку виробляється на підставі категорії свободи (вільної єдності), яка дається через обоження – справжню сублимацію (преображення) усього ества людини, тіла, душі та духу, та полягає у онтологічному розумінні любові, що знімає в собі ціннісно-етичний, психологічний, гносеологічний та інші підходи до любові;

– визначено, що «філософія любові» доби російського Срібного віку розробляється як філософська антропологія, оригінальність якої полягає в тому, що людина розглядається в єдності божественного та людського, універсального та індивідуального, де «абсолютний» елемент не поглинає людський, а корелюється з ним;

– виявлено, що підставою основних інтенцій, спільного та специфічного у розумінні любові у російській філософії кінця XIX – першої третини XX ст. є різноманітне тлумачення категорії «всеедності» філософами доби як певного ідеального стану буття, в якому є можливим любовне об'єднання людей та Абсолюту;

– встановлено, що особливістю розвитку такого напрямку як «філософія любові» в культурі російського Срібного віку є: орієнтація на принципи християнської етики, пов'язаної з грецькою патристикою, православною філософією, у їх співіснуванні з платонізмом; поєднання у вченнях філософів доби універсалістських та персоналістських цінностей та настанов.

Уточнено:

– смисли та контекст використання категорій «всеедність», «Боголюдство», «Софія» для характеристики процесів розвитку «концепту любові» у традиції російського Срібного віку;

– розуміння змісту окремих вчень про любов представників російської філософії Срібного віку та смислу любові у традиції в цілому;

Дістали подальший розвиток положення щодо:

– дослідження ідейних джерел, духовно-культурних та історичних передумов розвитку дискурсу любові у філософії російського Срібного віку;

– конкретних аспектів вчень про духовно-ціннісний феномен любові в творчості окремих російських філософів Срібного віку;

– репрезентації концепту любові у західноєвропейській, російській, українській філософії та літературі XIX-XX ст.

Теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що запропонований підхід дозволяє цілісно представити лінію «філософії любові» як окреме спрямування у російській філософії Срібного віку; повніше розкрити концепт любові як домінуючу творчості провідних філософів даної епохи; сприятиме оптимізації процесу духовного відродження суспільства, у тому числі і українського, утвердження в ньому ідеалу людяності та універсальних цінностей. Результати дослідження можуть бути основою у викладацькій практиці для підготовки нормативних курсів та спецкурсів, навчальних та навчально-методичних посібників з дисциплін «історія філософії», «етика», «культурологія», «філософія».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є цілісною, завершеною роботою. Положення наукової новизни і висновки отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження репрезентовані автором у доповідях і повідомленнях на регіональних, всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: XXVII Міжнародна науково-практична конференція «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: Роль релігійних та світських інтелектуальних еліт у розбудові громадянського суспільства» (Донецьк, 2010); XXVIII Міжнародна науково-практична конференція «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: Релігійні цінності як фактор формування соціальної ідентичності» (Донецьк, 2010); Міжнародна наукова конференція «Філософські виміри сучасної соціальної реальності» (Донецьк, 2011); XXIX Міжнародна науково-практична конференція «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: Межі мультикультуралізму в постсекулярному суспільстві» (Донецьк, 2011); Міжнародна наукова конференція «Російська філософія: історія, методологія, життя» (Полтава, 2011); Міжнародна наукова конференція «Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми» (Чернівці, 2011); XXX Міжнародна науково-практична конференція «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: Розвиток засобів комунікації як чинник трансформації сучасного релігійного життя» (Донецьк, 2011); Міжнародна науково-теоретична конференція «Антропологічні та соціокультурні виміри глобалізованого світу» (Київ, 2012); XXXI Міжнародна науково-практична конференція «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: Перспективи вирішення біоетичних проблем та майбутнє цивілізації: наукові, філософські та релігійні візії» (Донецьк, 2012); Міжнародна наукова конференція «Творчість о. Павла Флоренського в контексті філософії і культури Срібного віку» (Дрогобич, 2012); Міжнародна наукова конференція «Філософія у сучасному соціумі» (Донецьк, 2013); XXXII Міжнародна науково-практична конференція «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: релігійні та позарелігійні стратегії розвитку культури: глобалізація, секуляризація, раціоналізація» (Донецьк, 2013); 25-ті Міжнародні людинознавчі філософські читання «Гуманізм. Людина. Екзистенція» (Дрогобич, 2013); VII Всеросійська наукова конференція за міжнародною участю «Булгаковские чтения» (Орел, 2013); Всеукраїнська наукова конференція «Історія філософії у вітчизняній духовній культурі» (Полтава, 2013).

Публікації. Результати дослідження висвітлені в 21 публікації, з них 6 статей у фахових виданнях України, затверджених для філософських наук, 2 – у зарубіжних виданнях (Росія) та 13 у збірниках матеріалів і тез доповідей на регіональних, всеукраїнських і міжнародних конференціях, з них одна у зарубіжному виданні (Росія).

Структура та обсяг дисертації зумовлені поставленими завданнями і логікою дослідження. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, які

включають у себе шістнадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 189 сторінок, з них 149 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складає 40 сторінок і налічує 490 найменувань, з них 10 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, ступінь розробленості теми, розкрито мету і завдання, визначені об'єкт, предмет та теоретико-методологічні засади дослідження, формулюються наукова новизна роботи, теоретичне та науково-практичне значення, наведені дані про публікації та апробацію результатів дослідження, окреслено його структуру.

Перший розділ «Теоретико-методологічні підстави дослідження концепту любові у філософській традиції російського Срібного віку» розкриває головні методи, прийоми, джерела дослідження. У розділі подається огляд літератури, позначається зміст категорій «всеєдність», «соборність», «Боголюдство», «Софія», на які спирається автор в своєму аналізі.

У **першому підрозділі «Понятійно-категоріальний апарат та методи історико-філософського дослідження концепту любові»** показано, що задля системного, цілісного історико-філософського аналізу концепту любові доцільно в якості засадничого використати історико-генетичний метод. Обґрунтована доцільність вживання для узагальненого розуміння інтерпретацій любові терміну концепт, адже концепти (на відміну від понять) не тільки мисляться, але й емоційно-чуттєво переживаються, теоретично формуються, виступають набутокм індивіду, домінантою творчості мислителя. Зважаючи на те, що історія філософії є не тільки науковою дисципліною, розділом філософії, певним способом пізнання, але й виступає об'єктивним процесом, що реалізується у філософських текстах, визначено джерельну базу дослідження, в яку увійшли твори філософів досліджуваної доби: М.Бердяєва, С.Булгакова, Б.Вишеславцева, І.Львіна, Л.Карсавіна, В.Соловйова, С.Троїцького, П.Флоренського, С.Франка.

У **другому підрозділі «Ступінь розробленості теми любові в сучасній філософській літературі»** подається огляд праць вітчизняних та зарубіжних дослідників з проблематики любові. Для виконання поставлених завдань було опрацьовано значний масив літератури, який умовно було поділено на декілька спрямувань, в яких, по-перше, любов досліджується як екзистенціал, основа морально-ціннісного буття людини, осердя її духовного світу (Р. Апресян, М. Базарова, Т.Бреус, Н.Гаврюшин, В.Губін, А.Гусейнов, А.Івін, Т.Кузьміна, В.Малахов, Ю.Рюріков, Г.Стрельцова та ін.); по-друге – як соціальна цінність (О.Баранова, М.Власова, С.Голод, В.Жулай, К.Шапінська, Л.Шигімагіна); по-третє – у контексті шлюбу, проблем самотності, статі, сімейних стосунків (І.Андрєєва, М.Вебр, М.Джеймс, І.Гаєвський, Г.Гачев, Г.Іванченко, С.Соловйова, О.Рябов та ін.). Окремо у розділі виділяються культурно-історичний (В.Акулінін, В.Бібіхін, В.Бичков, В. Ванчугов, П.Гайденко, А.Гулига, Ю.Давидов, І.Євлампеєв, О.Єригін, О.Козирєв, С.Левицький, Н.Мотрошилова,

М.Полторацький, В.Сагатовський, С.Семенова, Б.Тарасов, С.Хоружий та ін.); філософсько-антропологічний (К.Василев, О.Зубець, С.Кримський, В.Красіков, А.Руденко та ін.); психолого-педагогічний (Ф.Альбероні, Б.Братусь, О.Єкимчик, В.Лісовський, С.Несина, М.Пек, Д.Райгородський, Ш.Ріше та ін.); лінгвокультурологічний (О.Буянова, С.Воркачов, Е.Каштанова, Л.Ключнікова, Е.Хутова та ін.) напрямки у філософії любові. Дані напрацювання дозволили виявити та узагальнити зміст категорії любові, показати його соціокультурну, історичну змінність. Проведений аналіз також дав змогу констатувати актуальність й недостатню розробленість теми дослідження в історико-філософському плані.

Другий розділ «Еволюція філософського розуміння любові в контексті осмислення проблеми філософами російського Срібного віку» тему любові представляє в історичному зрізі, актуалізуючи при цьому минулі постановки проблеми любові в контексті культури рубежу ХІХ-ХХ ст.

У першому підрозділі «Феномен любові в осмисленні стародавніх філософів і рецепція античної традиції мислителями Срібного віку» розкриваються підходи до проблеми любові, що сформувалися ще у стародавній філософії, зокрема, зазначається, що у досократиків любов тлумачиться як джерело життя. Платон ототожнює «філософію любові» з онтологією, передчуваючи народження ідеї любові як універсальної космічної сили, яка з'єднує у красі світ ідей та світ речей. Аристотель ставить на перший план любов-філію як втілення мудрості та рівності, оскільки дух оформлює матерію. Показано, що нейтральний погляд на ерос спостерігається в епікуреїзмі (евдемонія) та стоїцизмі (атараксія), а у неоплатонізмі за принципом ієрархічності ерос преображається у духовний екстаз та містичне споглядання (Плотін). Стверджується, що усі ці напрацювання античності знайшли відбиток у міркуваннях російських філософів, але є й відмінності, пов'язані зі зважанням в більшій мірі на вимір моральності, аніж естетичності, з культивуванням «золотого правила моральності» (відношення до Іншого як до самого себе), що пояснюється зв'язком досліджуваної традиції з релігійним світоглядом.

У другому підрозділі «Сприйняття любові у філософії Середньовіччя: актуалізація підходу у школі “російського релігійно-філософського ренесансу”» береться до уваги думка, що християнство виходить з принципу універсальної любові, створює нове розуміння любові як *caritas* (жалості, милосердя, агапе). Доводиться на основі аналізу богослов'я та містики блаженного Августина, Григорія Богослова, Григорія Нисського, Максима Сповідника, Бернара Клервоського, Симеона Нового Богослова, Григорія Палами духовний зв'язок розуміння любові у філософії Срібного віку з виробленими в християнську добу рисами (модусами) любові: абсолютність, всесильність, вічність; показується їх входження у духовне ціле, завдяки чому досягається свобода, душа звільняється від афектів, що властиві чуттєвій любові. Робиться висновок, що концепт любові в творчості мислителів Срібного віку реалізує античну установку любові (Ерос) та середньовічну її репрезентацію (Агапе) одночасно.

У третьому підрозділі «Тема любові в культурі епохи Відродження та її відтворення у російській “ренесансній” традиції» на підставі аналізу дискурсу любові у філософії та літературі досліджуваної доби зазначається, що в традиції відбувається зустріч та сакралізація чуттєвої та духовної культур, синтезуються відношення між еротичною та духовною любов'ю, античною та християнською етикою (Л.Валла, Д.Піко делла Мірандола). Переосмислюється теорія Платона, у дусі містичного неоплатонізму репрезентується діалектика, що охоплює не лише людські почуття, але й відношення усіх процесів та речей у світі (М.Фічіно, Л.Ебрео, Д.Бруно). Наголошується, що ці положення сприяли виробленню ідеї, за якою усе одиничне, окремішне облаштовуються любов'ю в єдине ціле, яка стає засадничою і у філософії російського Срібного віку.

У четвертому підрозділі «Новоєвропейська та російська філософія XVII – XIX віків про феномен любові» підкреслюється, що людська природа в цей історичний період розуміється (на підставі раціоналізму як світогляду) як організм, у якому наявні причинно-наслідкові зв'язки. Показується, що провідним постає положення Р.Декарта щодо двох видів (проявів, модифікацій) любові: 1) доброзичливість, 2) бажання (пристрасть). Зазначається, що в російській філософській традиції зважується певним чином на наступні ідеї: ролі любові як морального почуття, що здатне долати егоїзм, з'єднуючи в одне ціле суспільний та індивідуальний інтерес (лінії сентименталізму та сенсуалізму); любові як фактору виховання людини (просвітницька ідеологія); любові як умови гармонізації відношень між конкретним Я та всезагальним Я (Фіхте), як принципу діяльності духовного початку (Гегель, Шеллінг); любові до людини як істинної релігії (Фейєрбах).

У п'ятому підрозділі «Репрезентація феномена любові у філософії та художній літературі XIX-XX віків: західноєвропейська, українська, російська традиції» звертається увага на романтизм та реалізм як провідні художні напрямки в літературі, ірраціоналізм як засадничу характеристику некласичної філософії. В силу того, що філософія любові в Росії певним чином вибудовувалася у порівнянні, а деколи – і в ідейній суперечці з західноєвропейською традицією, автор акцентує увагу на романтичній концепції, за якою кількість індивідів збігається з кількістю видів любові; ірраціоналізмі А.Шопенгауера, який називає основою любові родовий інстинкт, світову волю, а любов тлумачить як жалість; на понятті альтруїзму, яке несе в собі співчуття, симпатію (А.Сміт, О.Конт, Д.С.Мілль).

Показується, що в російській філософії і літературі цього періоду домінують ідеї зв'язку між єдністю та свободою в любові (слов'янофіли); соціального колективізму, братерства людей (М.Федоров); переваги тілесності як домінуючого субстрату, яким обумовлюється характер відношень (В.Розанов), а також протилежний погляд Л.Толстого, за яким задоволення чуттєвості не виправдовує шлюбний союз. Особливу роль грає головна аксіома моральної системи Ф.Достоевського: увесь поступ людства не вартує страждання однієї людини. Звертається увага на особливе звучання теми любові в українській літературі даної доби, де в інтимній та громадянській

ліриці особисті переживання підкреслюють ліризм української натури. З'ясовується, що відправною позицією в розумінні любові у ХХ ст. постала її екзистенціалізація.

Третій розділ «“Філософія любові” в інтерпретаціях російських мислителів кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.» розкриває становлення на розвиток концепту любові у філософії російського Срібного віку на підставі з'ясування особливостей конкретних вчень про любов.

У першому підрозділі **«Смисл любові у філософії Володимира Соловйова»** розглядаються засадничі для подальших підходів щодо любові ідеї, розроблені філософом: духовного андрогінізму, духовної тілесності, Боголюдськості, істинної любові. Показано, що смисл любові розкривається Соловйовим в контексті метафізики всеєдності, де принципом синтезу виступає позитивний Абсолют (Бог), а істиною є любов, основний смисл якої полягає у виправданні та спасінні індивідуальності через жертву егоїзму, визнання безумовності Іншого та входження у сферу Абсолюту. Статева любов розуміється як повнота взаємності, що здійснює важливу моральну функцію – відновлює цілісність людської особистості. Роз'яснюється, що справа любові визначається як вільна творча праця та моральний подвиг.

У другому підрозділі **«Любов і свобода як засадничі категорії філософської антропології Миколи Бердяєва»** акцентується на наступних, розроблених філософом, положеннях, згідно з якими природа любові пов'язана з глибоким індивідуальним відчуттям, що демонструє прагнення до свободи як основи світобудови. Любов до конкретної особистості відрізняється від фанатичної любові до абстрактної ідеї, адже тільки перша відтворює істинну духовно-душевну творчість людини; цінність любові поєднана із цінністю свободи, які протистоять необхідності та об'єктивізації. Зазначається, що мислитель не приймає жодного з розв'язань полемічного питання про статева любов – ані вседозволеність, ані аскетизм, ані юридичний шлюб, адже сім'я та пов'язані з нею власність та побут обмежують особистість. Доводиться, що думка про необхідність поєднання еросу та агапе є квінтесенцією вчення М.Бердяєва про любов.

У третьому підрозділі **«Християнський перетворений Ерос у філософії Бориса Вишеславцева»** висвітлено співставлення Б.Вишеславцевим традицій християнського платонізму, східнохристиянської патристики з ідеями психоаналітичної школи. Зазначено, що творча сила – не закон, а любов (благодать) як найвища цінність, кінцева мета людських досягнень. Показано, що за логікою Вишеславцева самовизначення та любов вступають у зв'язок та породжують нове та найвище – чисту самозречену любов, в якій не втрачається індивідуальність, а відбувається обоження (сублімація). Звідсіль, творчість, культура, релігія є сублімація, яка відкривається як ерос життя.

У четвертому підрозділі **«Метафізика любові у вченні Льва Карсавіна»** показується, що двоєдність та цілісність – головні ознаки повної та істинної любові, яка завжди є любов'ю саме цих двох людей, через яких любов поширюється на все оточуюче, стверджуючись вже у триєдності – єднанні

закоханих та діючої в них божественної сили і наближаючись до об'єднання людства у законі любові, синтезі усіх безкінечних процесів любові в одному субстанційному акті. Цілісність особистості набувається через динамічний саморозвиток у розкритті найвищого Абсолюту як всеєдності. Доводиться, що у центр метафізики філософом ставляться любов та смерть у їх нерозривній єдності, яку створює вільна жертвовність, але любов сильніше за смерть та обмежене життя. Стверджується, що любов у концепції Карсавіна – космічний феномен, що являє собою єдність духа та тіла, насолоди та обмеження, самоствердження та самозречення, мужності та жіночості, що ця жива діалектика народжує творчу силу буття, симфонічну (соборну) особистість.

У п'ятому підрозділі **«Любов у філософії християнського шлюбу Сергія Троїцького»** звертається увага на те, що у даному вченні людина розуміється створеною як одне «лице», але із чоловічою та жіночою природами. Аналізуються дві точки зору на проблему шлюбу: реалістична та ідеалістична. Згідно з першою з них метою шлюбу є продовження роду, згідно з другою – відчуття повноти буття. Єдність подружжя – конечна мета шлюбу, що відчувається як таїнство, обоготворення. В цілому підхід С.Троїцького тяжіє до християнського ідеалу подружньої любові, де любов є не тільки радість, але й подвиг, тому що в любові ми не лише отримуємо Іншого, але й повністю віддаємо себе.

У шостому підрозділі **«Духовна любов в творчості Івана Ільїна»** визначається, що любов в інтерпретації філософа – духовне вольове зусилля, велика здатність приймати, стверджувати та творити. Дух любові оновлює та визволяє. Любов радісно приймає все суще, заперечує лише зло як применшування буття. Підсумовується, що у даному вченні на підставі розгляду духовно-тілесної побудови людини стверджується, що любов – не сліпа фізична влада, а предметне духовно-душевне устремління, первісна духовна очевидність, яка звільняє від штампів, стереотипів бачення, піднімає над утилітарними інтересами, буденним існуванням.

У сьомому підрозділі **«Релігія любові Семена Франка»** доведено, що у філософії С.Франка любов розуміється як благоговійне, безпосереднє релігійне сприйняття абсолютної цінності іншої людини, а смисл любові полягає в актуалізованому, завершеному трансцендуванні до Ти як істинної суцільної реальності. Ерос – лише початкова форма любові, а ось в подальшому поступі вона є естетичне почуття, що збігається зі сприйняттям душевно-тілесної краси істоти, яка обоготворюється. Показано, що за вченням філософа людина поступово вчиться любити, сприймати абсолютну цінність іншої особистості, бачити у ній індивідуальність як тварне втілення божественного початку. Представлено також тлумачення значимих для даного дискурсу почуттів товариської солідарності, братньої близькості. Зазначено, що саме братня спільнота відображається в понятті Ми, яке виступає основою самосвідомості, тому первісною категорією, із якої виокремлюється Я.

У восьмому підрозділі **«Інтерпретація любові у філософсько-богословській творчості о. Сергія Булгакова»** увага акцентується на тому,

що філософія любові тут вибудовується як антропологія, згідно з якою у житті світу людині належить центральне місце. Людина – мікрокосм, у якому можна знайти усі елементи світу, вона містить усю програму творіння, несе в собі відбиток усієї еволюції. Відтворюються основні інтенції булгаковської думки щодо людини та її буття в історичному світі: людина поступово починає розуміти любов як смисл свого життя, мета історії веде її у метаісторію, а есхатологічна перспектива являє собою воскресіння всього творіння, возведення його до вищої конкретності, коли «Бог буде пронизувати усе» (панентеїзм).

У дев'ятому підрозділі «Дружба як істинна Любов у філософії о. Павла Флоренського» простежено зв'язок ідей мислителя з грецькою патристикою. Показано, що любов у Флоренського розуміється як перемога над законом тотожності, що демонструє творчий перехід особистості зі своєї замкнутості у сферу Іншого, дійсне саморозкриття в ньому. Любов виступає принципом всеохоплюючої єдності, що долає усі антиномії та протилежності, поєднує особистості у справді гармонічну, взаємодоповнюючу, актуальну двоєдність. Характерним також є розуміння любові не як суб'єктивного психічного процесу, а як субстанційного акту, інтенції, що переходить із суб'єкта на об'єкт. Підсумовується, що любов в цілому розглядається як онтологічна категорія, що відновлює особистість.

ВИСНОВКИ

1. У більшості філософських та історико-філософських розвідок концепт любові має два способи трактування: етичний та психологічний, що передбачають розгляд любові як моральнісної категорії, духовної цінності, підстави міжособистісного спілкування, яку можна ототожнити з бажанням. У філософії Срібного віку розуміння любові «виключене» зі сфер моральнісних відносин, психології взаємин та розглянуто на рівні онтології та філософської антропології.

2. Внаслідок методологічної рефлексії, що спиралася передусім на історико-генетичний метод, виявлено, що у формуванні концепту любові у філософії Срібного віку набувають статусу засадничих категорії «всеєдність», «Боголюдство», «Софія», що дозволяє онтологізувати та персоніфікувати тлумачення любові в цій традиції. Інтерпретації вищезазначених категорій філософами доби у контексті християнського розуміння любові як ідеалу («Бог є любов») дозволили виявити та проаналізувати намічені в досліджуваній традиції шляхи реалізації даного ідеалу, які полягають у втіленні в життя настанов на «боголюдське» покликання людини, зв'язок людської особистості та Боголюдства; поєднання свободи та любові в творчій діяльності людини; «софійність» як жіноче начало культури; на універсальну природу людської творчості, що корениться у «світовому ладі всеєдності».

3. «Всеєдність» у досліджуваній традиції виступає метою світового процесу, для реалізації якої необхідні одночасно людська творчість та

божественна благодать (синергія). Актуальна вседність, органічна єдність усього людства, всього зі всім осмислюється як ідеал, що є здійсненням всезагальної братньої любові, реалізацією ідеї духовного царства відкритої реальності «Я-Ти-Ми», яка являє собою божественне буття, найвищу досконалість, радість, що протиставляється знеособленому, абстрактному, кількісному універсалізму. Встановлення «вседності» означатиме досягнення такого стану світу та людини, у якому втілюється ідеальний лад буття на користь усіх, соборність, гармонізація єдиного та множинного, любовне об'єднання людей та Абсолюту.

4. Концепт любові, представлений у філософії Срібного віку, впливає із християнського вчення про серце як осердя духовного життя людини. Звідсіль стверджується, що любов досягається не через абстрактне пізнання, а через образ життя, інтуїтивне пізнання, «сердечне» чуттєве порозуміння, коли дійсність сприймається як «Ти» та «Ми», а людина відчуває себе одночасно як абсолютне у відносному та відносно в абсолютному.

5. Духовно-культурні передумови розвитку «філософії любові» у російській філософії рубежу ХІХ-ХХ ст. пов'язані передусім з актуалізацією в традиції такого висхідного для неї компоненту як релігійний світогляд. Філософи Срібного віку продовжують розвивати ідеї платонізму, грецької патристики, Середньовіччя, класичної філософії (як універсалістського «проекту», але на іншому підґрунті), розробляючи положення про нероздільне та несуміжне єднання божественної та людської природи. Звідсіль актуалізується й категорія софійності, що розуміється як шлях досягнення вседності через взаємодоповнення духовної основи та людської душі, готової вільно прийняти дар любові.

6. Виходячи з тлумачення ідеї Боголюдства, абсолютної повноти буття, «філософія любові» Срібного віку може розглядатися як каталізатор становлення «нової» антропології, що містить виразну діалогічну інтенцію. Так, людина осмислюється як така, що не існує сама по собі та в самій собі, поза відносинами Я з Ти: в ній міститься нерозривна єдність божественного та людського, універсального та індивідуального «начал», без суміші або чергування, відповідно – любов не є моральним приписом («законом»), а є принципом духовного роблення, життєвим досвідом «відкриття» людиною себе, «розширення» її особистості до рівня Абсолюту. На цьому шляху людський дух знаходить своє вираження у творчості та визначається як «духовний шлюб», основний елемент якого – свобода.

7. Істотну роль у становленні дискурсу любові у Срібному віці відіграла інтерпретація смислу любові В.Соловйовим, зокрема, розвинена філософом тема метафізичного шлюбу Логосу (божественного Слова) та Софії (вічної жіночості). Божественна Софія є небесним першообразом (прототипом) тварного людства, позитивною якісною вседністю метафізичної тріади – Блага (Добра), Істини та Краси.

Тему любові як необхідного складника загальної проблеми зв'язку світу та Абсолюту, розроблену В.Соловйовим, у філософії Срібного віку розкриває

напрямок софіології (С.Булгаков, П.Флоренський, Л.Карсавін). Ці мислителі проводять синтез усіх основних видів та форм любові – Агапе, Еросу, Філії. У дуалізмі Агапе та Еросу проявляється антиномія християнського шляху як аскези та творчості, смирення та творчого натхнення. Любов тлумачиться як сутність людини, що з'єднується з божественним світом за допомогою Софії, «світової душі».

8. У філософії Срібного віку концепт любові поєднано із філософемою «соборності», що реалізується в інтегральній спільній справі, де взаємодоповнюють один одного цінності західної та східної парадигм духовно-культурного розвитку, долаються крайнощі волі людини до влади над світом та відходу від такого тяжіння, злиття з Абсолютом. Гармонізація взаємодоповнюючих цінностей здійснюється тут не на основі суспільного договору, а через любовне сприйняття Іншого (Ти) та Цілого (Ми). Особливий акцент робиться на понятті духовної любові, що долає відокремлений людський егоцентризм силою цілого – через входження в душу найвищої реальності, пов'язаної з відчуттям повноти та цілісності, через бачення в іншій людині свого іншого Я (alter ego). Стверджується, таким чином, що філософія любові, розвинена в добу Срібного віку, демонструє націленість на принцип діалогічності в розумінні культури міжособистісних взаємин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Миргородский А.А. Явление эроса в сравнительном анализе концепций Платона и В. Соловьёва [Текст] / А.А. Миргородский // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк: Державний університет інформатики і штучного інтелекту. – 2010. – № 2. – С. 107-114.

2. Миргородский А.А. Религия любви Семена Франка [Текст] / А.А. Миргородский // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк: Державний університет інформатики і штучного інтелекту. – 2010 – № 3. – С. 32-36.

3. Миргородский А.А. Дружба как истинная Любовь в философии отца Павла Флоренского [Текст] / А.А. Миргородский // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк: Державний університет інформатики і штучного інтелекту. – 2011 – № 1. – С. 17-23.

4. Миргородский А.А. Метафизика любви в концепции Льва Карсавина [Текст] / А.А. Миргородский // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наук. праць. Випуск 563-564. Філософія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С. 125-128.

5. Миргородский А.А. Феномен любви в эстетике Ренессанса (на материале творчества Данте Алигьери) и культура «Серебряного века» [Текст] / А.А. Миргородский // Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження. № 25. – Київ: ЦГО НАН України. – 2011. – С. 228-239.

6. Миргородский А.А. Концепт любви в философско-богословском творчестве С.Н. Булгакова [Текст] / А.А. Миргородский // Вісник

Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (15). – К.: НАУ, 2012. – С. 67-71.

7. Миргородский А.А. Феномен любви в философии русского религиозного Ренессанса [Текст] / А.А. Миргородский // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – № 3(29). Ч. 1. – Тамбов: Грамота, 2013. – С. 108-110.

8. Миргородский А.А. Концепт любви в философии эпохи Возрождения [Текст] / А.А. Миргородский // Учёные записки Орловского государственного университета. Серия «Гуманитарные и социальные науки»: научный журнал. – Орёл: изд-во ФГБОУ ВПО «Орловский государственный университет», 2014. – № 1(57). – С. 148-151.

9. Миргородский А.А. Владимир Соловьёв как мыслитель философии любви в России [Текст] / А.А. Миргородский // Філософія у сучасному світі: матеріали регіональної наукової конференції. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – С. 62-63.

10. Миргородский А.А. Христианский смысл учения о любви И. Ильина [Текст] / А.А. Миргородский // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: Матеріали XXVII Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: ППШ «Наука і освіта», 2010. – С. 201-202.

11. Миргородский А.А. Религиозный смысл проблемы любви в творчестве Н. Бердяева и З. Гиппиус [Текст] / А.А. Миргородский // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: матеріали XXVIII Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: ППШ «Наука і освіта», 2010. – С. 178-180.

12. Миргородский А.А. Христианская философия брака Сергея Троицкого [Текст] / А.А. Миргородский // Філософські виміри сучасної соціальної реальності. Матеріали міжнародної наукової конференції. – Том 1. – Донецьк, 2011. – С. 179-180.

13. Миргородский А.А. Христианская философия любви русского религиозного ренессанса [Текст] / А.А. Миргородский // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: ППШ «Наука і освіта», 2011. – С. 185-187.

14. Миргородский А.А. Любовь в эпоху Средневековья [Текст] / А.А. Миргородский // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: матеріали XXX Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: ППШ «Наука і освіта», 2011. – С. 216-219.

15. Миргородский А.А. Христианский Эрос в философии Бориса Вышеславцева [Текст] / А.А. Миргородский // Русская философия: история, методология, жизнь [Текст] / Украинский журнал русской философии. Вестник Общества русской философии при Украинском философском фонде. Выпуск 10. – Полтава: ООО «Асми», 2011. – С. 283-285.

16. Миргородський А.О. Феномен любові в раціональній філософії Нового часу та сучасні проблеми людини [Текст] / А.О. Миргородський // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: матеріали XXXI Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: ІПШ «Наука і освіта», 2012. – С. 88-89.

17. Миргородський А.А. Концептуальний аспект поняття Любовь в роботі П.А. Флоренського «Столп и утверждение истины» [Текст] / А.А. Миргородський // Творчість о. Павла Флоренського у контексті філософії та культури російського Срібного віку. Вип. 19: Матеріали Міжнародної наукової конференції 2012 р. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 254-257.

18. Миргородський А.А. Любовь-сострадание в Западной философии XX века [Текст] / А.А. Миргородський // Філософія у сучасному соціумі: Матеріали міжнародної наукової конференції 24-26 квітня 2013 року. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – Т. II. – С. 28-29.

19. Миргородський А.А. Тема любви в аксиологии Макса Шелера [Текст] / А.А. Миргородський // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: матеріали XXXII Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: «Мидгарт», 2013. – С. 76-78.

20. Миргородський А.А. Экзистенциальный феномен любви и проблема свободы [Текст] / А.А. Миргородський // Гуманізм. Людина. Екзистенція: Матеріали 25-х Міжнародних людинознавчих філософських читань (Дрогобич, 2013 р.). – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 147-148.

21. Миргородський А.А. Идея всеобщего спасения как выражение божественной любви в творчестве С.Н. Булгакова [Текст] / А.А. Миргородський // Булгаковские чтения: Сборник научных статей по материалам VII Всероссийской научной конференции с международным участием / Под общ. ред. Л.И. Пахарь. – Орёл: Каргуш, 2013. – С. 13-16.

АНОТАЦІЇ

Миргородський А.О. Концепт любові в філософії російського Срібного віку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.05 – історія філософії – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2014.

В дисертації проведено концептуально-аналітичне осмислення проблематики любові у філософії російського Срібного віку у контексті зв'язку з історико-філософською традицією «філософії любові».

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше інтерпретації любові філософами даної епохи представлені як концепт, що цілісно відтворює характерні для традиції підходи до любові та виробляється на підставі категорії свободи (вільної єдності), яка дається через обоження – перетворення духу, тіла

та душі людини. Виявлено, що школа російського релігійного ренесансу модифікує та розвиває ідеї платонізму, грецької патристики (теозіс), ренесансний ідеал творчого натхнення в гармонії духа та тіла, раціоналістичні та ірраціоналістичні підходи до любові у класичній і неklasичній філософії.

Установлено, що російські філософи беруть за основу християнське розуміння любові як ідеалу. Виявлено, що філософія Срібного віку постулює любов як останню таїну буття, смисл життя, в якому здійснюється зв'язок «Я-Ти» в якості онтологічної єдності особистостей. Доводиться, що дискурс любові в даній традиції онтологізується та персоніфікується, що дозволяє розглянути філософію любові Срібного віку як каталізатор становлення нової антропології.

Ключові слова: любов, концепт, Боголюдство, всеєдність, Софія, духовна тілесність, свобода, творчість, Ерос, Агапе.

Миргородский А.А. Концепт любви в философии русского Серебряного века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.05 – история философии. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2014.

В диссертации проведено концептуально-аналитическое осмысление проблематики любви в философии русского Серебряного века в контексте взаимосвязи с историко-философской традицией «философии любви». Основная цель диссертационной работы заключается в выявлении концепта любви в русской философии Серебряного века на основе теоретического воссоздания этапов исторического развития «философии любви» в мировой культуре. Новизна исследования заключается в том, что впервые интерпретации любви философами данной эпохи представлены как концепт, формирующийся на основе категории свободы (свободного единства), утверждающийся через обожение – действительную сублимацию (преобразование) духа, тела и души человека. Такое онтологическое понимание любви снимает в себе ценностно-этический, психологический, гносеологический и другие подходы к анализу любви.

Обоснована целесообразность обращения для обобщённого понимания интерпретаций любви к термину концепт в силу того, что, в отличие от понятий, концепты можно не только мыслить, но и эмоционально-чувственно переживать, формировать теоретически, анализировать в качестве доминанты творчества мыслителя. Определено, что становление и развитие «философии любви» как направления в эпоху русского Серебряного века разрабатывается как философская антропология, оригинальность которой заключается в том, что человек рассматривается в ней в единстве божественного и человеческого, универсального и индивидуального, где «абсолютный» элемент не поглощает человеческий, а коррелируется с ним.

На основе анализа исторических этапов развития «философии любви» автор показывает, что школа «русского религиозного ренессанса»

актуализирует и развивает идеи платонизма, греческой патристики, обожения (теозиса), ренессансный идеал творческого вдохновения, гармонии духа и тела, рационалистические и иррационалистические подходы к любви классической и неклассической философии. Установлено, что за основу концептуализаций русские философы берут христианское понимание любви как идеала («Бог есть любовь»), развивают основной богословский догмат о неслиянном и нераздельном единстве божественной и человеческой природ во Христе. Обосновывается, что при таком подходе любовь выступает не моральным предписанием, а принципом духовного делания, основным элементом которого является свобода. Доказывается, что дискурс любви в данной традиции онтологизируется и персонифицируется, что позволяет рассмотреть философию любви Серебряного века как катализатор становления новой антропологии.

Установлено, что категории «всеединство», «Богочеловечество», «София» имеют основополагающий статус в рассмотрении концепта любви в философии Серебряного века. На основе анализа конкретных учений показано, что для реализации этих принципов необходимо одновременно человеческое творчество и божественная благодать, т.е. синергическое взаимодействие без доминирования какой-либо из сторон. Софийность представляет собой путь оправдания материального мира и достижения всеединства через взаимодополнение ценностей индивидуальной человеческой души и духовной основы мира («путь выявления красоты в мире», что формирует любовь к бытию). Идеальная личность человека, сущностная красота творения открывается в истинной любви, когда «Я» выходит из своей конечной самости (акт трансцендирования) и обнаруживает свою родственность с другим «Я», находя в нём не только своё другое «Я» (*alter ego*), а видя своё настоящее «Я». В контексте данных идей показано, что любовь имеет богочеловеческую природу и является организующей силой жизни всего человечества («Мы»). Это позволило автору также утверждать, что любовь постигается не через абстрактное познание (что ведёт к идее «общественного договора»), а через образ жизни, интуитивное «сердечное» познание, когда действительность воспринимается как «Ты» и «Мы».

Показано, что существенную роль в дискурсе любви Серебряного века сыграло учение В.С. Соловьёва, согласно которому цель и смысл истории заключается в единстве всего мира в законе любви. Не менее значимой также является развитая философом тема «метафизического брака» божественного Логоса и вечной Женственности (Софии). Установлено, что В.С. Соловьёв и его последователи, развивая положения учения о любви Платона, качественно их переосмысливают в аспекте утверждения не абстрактной любви к миру идей или безличному человечеству, а – конкретной любви к каждому живому существу; производят синтез основных видов любви – Эрос, Агапе, Филия, антиномии которых снимаются дуализмом смирения и творческого дерзновения.

Ключевые слова: любовь, концепт, Богочеловечество, всеединство, София, духовная телесность, свобода, творчество, Эрос, Агапе.

Mirgorodski A.A. The concept of love in the philosophy Russian Silver age. – Manuscript.

Thesis for the degree of the Candidate of Sciences in philosophy. Speciality 09.00.05 – History of philosophy. – National pedagogic university named M.P. Dragomanov, Kyiv, 2014.

In the dissertation the conceptual-analytical comprehension of theme of love is conducted in philosophy of the Russian Silver age in the context of intercommunication with historical and philosophical tradition of “philosophy of love”. Novelty of research consists in the fact that the first interpretation of love by philosophers of this period are presented as a concept which integrally reproduces the characteristic for tradition approaches for love and produced on the basis of category of freedom (free unity), which is given through theosis, – transformation of spirit, body and soul of human. The author shows that the school of Russian religious Renaissance of updates and develops the ideas of Platonism, Greek Patristics (theosis), the Renaissance ideal of creative inspiration in harmony of body and spirit, rationalistic and non-rationalistic approaches to love classical and non-classical philosophy.

It is established that for a basis Russian philosophers take the Christian understanding of love as ideal. It is revealed that the philosophy of the Silver age postulates love is the deepest and the last secret of the meaning of life, which is committed unity personalities. It is proved that the discourse of love in this tradition, is personified, that allows to consider the love philosophy of the Silver age as a catalyst for the formation of new anthropology.

Key words: love, concept, God and mankind, unity of all, Sophia, spiritual corporalness, freedom, creation, Eros, Agape.